

УДК 336.71 (477)

Ольга МЕТЛУШКО
Юлія ВАСИЛЬКОВА

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАСАД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Визначено рівні європейської інтеграції відповідно до положень інтеграційної теорії, а також способи подолання відставання у розвитку банківської системи України від європейських країн. Уточнено пріоритетні завдання економічного розвитку за активної участі банків та основні принципи євроінтеграції вітчизняної банківської системи. Особливу увагу приділяється проблемним аспектам розвитку та заходам щодо практичної реалізації основних напрямків інтеграції банківської системи України в європейський фінансовий простір.

Ключові слова: банк, банківська система, центральний банк, Європейський Союз, європейська інтеграція, європейський фінансовий простір.

Ольга МЕТЛУШКО, Юлія ВАСИЛЬКОВА

Обоснование принципов европейской интеграции банковской системы Украины

Определены уровни европейской интеграции в соответствии с положениями интеграционной теории, пути преодоления отставания в развитии банковской системы Украины от европейских стран. Уточнены приоритетные задачи экономического развития при активном участии банков и основные принципы евроинтеграции отечественной банковской системы. Особое внимание уделяется проблемным аспектам развития и мерам по практической реализации основных направлений интеграции банковской системы Украины в европейское финансовое пространство.

Ключевые слова: банк, банковская система, центральный банк, Европейский Союз, европейская интеграция, европейское финансовое пространство.

Olha METLUSHKO, Yuliia VASYLKOVA

The confirmation of European integration of Ukrainian bank system

Introduction. The article outlines the priority tasks of Ukraine's economic development with the active participation of banks and the basic principles of European integration of the domestic banking system. Particular attention is paid to the forecasts of the problems of the banking system of Ukraine on the way of the processes of European integration of Ukraine and measures for the practical implementation of the main directions of integration of the banking system of Ukraine into the European Union.

The purpose of the article is a theoretical and methodological substantiation of the priority of the banking system in the process of European integration and the development of scientific

and practical recommendations on the adaptation of the national banking system in accordance with EU requirements.

Results. *The object of the study is the development of the banking system in the context of Ukraine's Eurointegration.*

The information base for research are work domestic and foreign scientists (monographs, manuals, textbooks and other scholarly publications), analytical publications of the National Bank of Ukraine, legal acts of Ukraine, Internet sources.

The scientific novelty of the results the research is in the deepening some theoretical concepts and the development of scientific and practical of recommendations for adapting the national banking system of the EU requirements.

The practical significance of the research results obtained is that they can be used to develop and improve the mechanisms for transforming the banking sector of Ukraine with the aim of adapting it to the requirements of European integration.

Conclusions. *From the given material it is possible to draw conclusions that the main goals of the development of the domestic banking system can be defined:*

- strengthening the banking system of Ukraine, increasing its resilience to crises;*
- strengthening confidence in banks in particular and in the banking system, generally by depositors and investors (creditors);*
- deepening the integration of Ukraine's banking system into the global financial space;*
- activation of banks' activities for raising funds and their transformation into loans for subjects of the real sector of the economy;*
- expansion of the spectrum and increase of volumes of products and services in the banking and financial markets, etc.*

Consequently, the economic, social and political challenges in the domestic economy should be initiated by the process of improving the functioning of the banking sector through the creation of secure, legitimate and transparent conditions for banking. These relationships should be based on trust and responsibility in the process of obtaining the maximum result with the maximum acceptable risk level.

Keywords: *bank, bank system, central bank, European Union, European integration, European financial area.*

JEL Classification: E58.

Постановка проблеми. Розвиток економіки й, зокрема, фінансової сфери України зазнали значних змін через євроінтеграційні наміри нашої країни. Ці зміни суттєво торкнулися розвитку системоутворювальної ланки фінансово-кредитного ринку – банківської системи. Їх суть полягає у зростанні присутності іноземних банків, необхідності імплементації норм банківського законодавства, чинних у Європейському Союзі (ЄС), та

європейських методів ведення банківського бізнесу у вітчизняну практику. Для забезпечення ефективного функціонування банківської системи України в умовах посилення євроінтеграційних процесів варто дослідити особливості функціонування банківських систем європейських країн. Усе це зумовлює актуальність розроблення проблематики ефективного розвитку банківської системи України в умовах євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку банківських систем в умовах євроінтеграції є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Методологічні й інституційні аспекти проблеми поглиблення інтеграційних процесів у європейському банківському просторі вивчали О. Буторина, Ж. Дермін, Т. Золотухіна, Д. Марку, П. Молине, Г. Резнік, Д. Смилов. Вагомий внесок у дослідження можливостей раціоналізації функціонування центральних й комерційних банків в умовах ринкової трансформації та фінансової глобалізації й регіоналізації здійснили К. Бенейан, О. Дзюблюк, Х. Дейвис, О. Кіреєв, В. Козюк, В. Мак-Кінлі, Дж. Мендзел, А. Мороз, М. Савлук, С. Соколенко, І. Співак, О. Шнирков, В. Яворські та інші.

Разом з тим недостатньо повно розкриті: передумови та наслідки інтеграційних процесів у банківському секторі для країн – нових членів ЄС та країн-претендентів; проблеми забезпечення стабільності, фінансової стійкості та надійності банківських систем для країн-учасниць інтеграційних процесів; специфіка євроінтеграційних процесів у вітчизняному банківському секторі в умовах фінансової кризи.

Метою статті є визначення впливу євроінтеграційних процесів на розвиток та ефективність роботи банківської системи України, дослідження особливостей ведення банківського бізнесу в європейських країнах.

Для досягнення поставленої мети в роботі було поставлено такі завдання:

- визначити вплив інтеграційних процесів з боку ЄС на розвиток та ефективність роботи банківської системи України;
- оцінити грошово-кредитну політику Національного банку України з позицій європейських стандартів;

- проаналізувати сучасний стан функціонування банківської системи України та рівень її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейська інтеграція є об'єктивним процесом поступового зближення та взаємопроникнення близьких за рівнем розвитку країн і формування на цій основі спільного політичного, економічного, торговельного, фінансового, валютного простору.

Рівні європейської інтеграції виокремлюються відповідно до положень інтеграційної теорії і на кожному із них простежуються чіткі особливості розвитку банківських систем країн:

- на рівні валютного союзу – високорозвинена банківська система, високий рівень взаємопроникнення капіталу, у тому числі завдяки використанню спільної валюти; повністю уніфіковане європейське банківське законодавство;

- на рівні митного союзу – відносно слабше розвинена банківська система, яка характеризується високою часткою участі іноземних інвесторів; імплементовано основні норми банківського законодавства, за винятком положень, що стосуються грошового обігу;

- у країнах-претендентах на євроінтеграцію – слабкий рівень розвитку банківської системи, відносно низький рівень іноземного капіталу через високий рівень ризиків; імплементовано незначну частину європейського банківського законодавства [1, с. 195].

Економічна інтеграція посилила конкуренцію в банківському секторі, поглибила процеси концентрації банківського капіталу, що поставило Європейський Союз перед необхідністю створення наднаціонального механізму регулювання банківської сфери. Для банківської системи України притаманні такі самі загальні принципи, які характери-

зують діяльність банківських систем країн Європейського Союзу і безпосередньо країн Східної та Центральної Європи, а саме: розділення функцій центрального банку та комерційних банків, дворівнева побудова, контроль за діяльністю банківських установ. Проте реформування своїх банківських систем вони здійснили значно швидшими темпами, ніж Україна, що зумовило вищий рівень конкурентоспроможності їхніх банків, якщо порівнювати з українськими, та вищу ефективність їхнього розвитку [2, с. 112].

Відповідно до цього Україна зобов'язана привести вітчизняне законодавство та рівень розвитку банківської системи до світових європейських стандартів. При цьому основними методами подолання відставання в розвитку банківської системи України від європейських країн мають стати:

- підвищення ефективності роботи банківської системи;
- виконання державою європейських норм регулювання діяльності;
- підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків;
- полегшення доступу вітчизняних банків до ринку європейських кредитних ресурсів.

Одночасне підвищення ефективності роботи банківської системи та приведення грошово-кредитної політики у відповідність до європейських стандартів – першопочаткові етапи інтеграції банківської системи України до європейського фінансового простору. На наступному етапі доцільно реалізовувати заходи з підвищення конкурентоспроможності банківської системи, а саме: удосконалення її організаційної структури та функціонального спрямування, підвищення рівня капіталізації. Далі доцільно привести українське банківське законодавство в повну відповідність до норм Європейського Союзу. Етапи інтеграції банківської системи України в європейський фінансовий простір відображено на рис. 1.

Успішність проведення грошово-кредитної політики, з урахуванням змін, які зумовлюються євроінтеграційними процесами, значною мірою залежить від функціонування центрального банку, діяльність якого має значний вплив на ефективність функціонування економіки країни. Політика Національного банку України впродовж останніх років була спрямована на забезпечення стабільності національної грошової одиниці відпо-

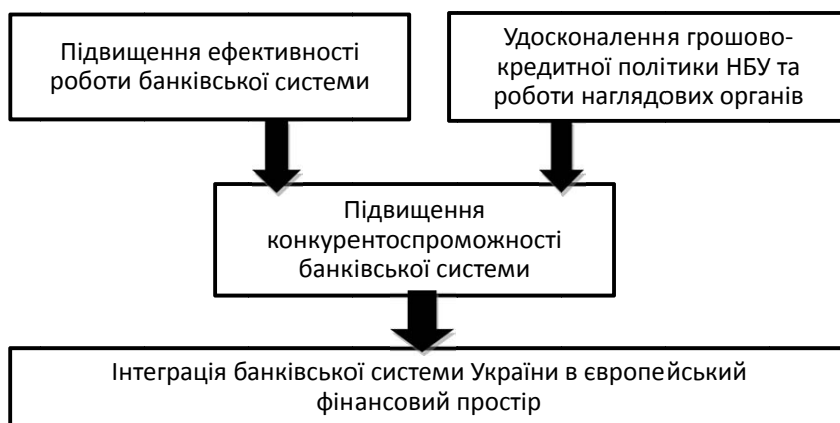

Рис. 1. Шлях інтеграції банківської системи України в європейський фінансовий простір*

*Побудовано авторами.

відно до основного завдання, визначеного у статті 6 Закону України “Про Національний банк України” [3]. Грошово-кредитну та валютно-курсову політику Національний банк України здійснював відповідно до основних засад грошово-кредитної політики, затверджених Радою Національного банку України, вона була не зовсім адекватною тим процесам, які відбувалися в економіці держави. Варто згадати перехід НБУ до режиму інфляційного таргетування, який суперечив усім процесам, що відбувались на той момент в економіці України.

У європейських країнах, на відміну від України, є довгострокові стратегії монетарної політики, за допомогою яких визначаються інструменти грошово-кредитної політики на довгостроковий проміжок часу. В Україні основні засади грошово-кредитної політики приймають на короткострокову перспективу, і в них не визначено інструментів монетарної політики на значний проміжок часу, які дали б змогу прогнозувати стан економіки.

Інтеграції вітчизняної банківської системи в європейський фінансовий простір перешкоджають як зовнішні, так і внутрішні чинники. До внутрішніх віднесемо велику питому вагу збиткових підприємств, як наслідок – велика частка збиткових кредитів; низькі доходи переважної більшості населення України; значний обсяг тіньової економіки, який, за деякими даними, становить близько 60-65%; низький рівень капіталізації, як наслідок – неможливість забезпечити економіку ресурсами в потрібних обсягах; малий асортимент пропонованих послуг; нерозвиненість системи кредитних історій (кредитних бюро); недостатній рівень управління ризиками та неефективний менеджмент.

До зовнішніх чинників варто віднести: непередбачуваність політичної й економічної ситуації в країні й ризиків на довгостро-

кову перспективу; значний рівень доларизації реальної економіки; нестабільність ресурсної бази внаслідок високого рівня недовіри до банківської системи, що обмежує можливості кредитування реального сектору економіки; високий рівень зовнішньої заборгованості.

Ще однією з головних проблем розвитку банківської системи України є низький рівень її конкурентоспроможності, тобто неможливість вітчизняних банків конкурувати з іноземними. Останнім часом частка іноземного капіталу у фінансовому секторі щороку збільшується, аналогічна тенденція спостерігається і в банківському секторі.

Як свідчать дані рис. 2, частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі за останні п'ять років зросла на 15,7% і сягала на початок 2017 р. 54,7% статутного капіталу банків України, що є найбільшим показником за останні 15 років.

Розвиток банківської системи України залежить від рівня капіталізації. Низький її рівень призводить до витіснення національних банків іноземними. Збільшуючи рівень капіталізації, банки підвищують свою конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, і забезпечують стабільність економіки України, тому необхідно використовувати певні варіанти підвищення капіталізації національних банків, а саме: створення банківських об'єднань; збільшення капіталу за рахунок прибутку; реорганізація банків; випуск акцій власної емісії [5].

Позитивним чинником щодо підвищення рівня капіталізації банківських установ вважаємо прийняття рішення НБУ щодо підвищення розміру статутного капіталу банків. Відповідно до Закону України “Про банки та банківську діяльність”, мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації банку не може бути меншим, ніж 500 млн грн.

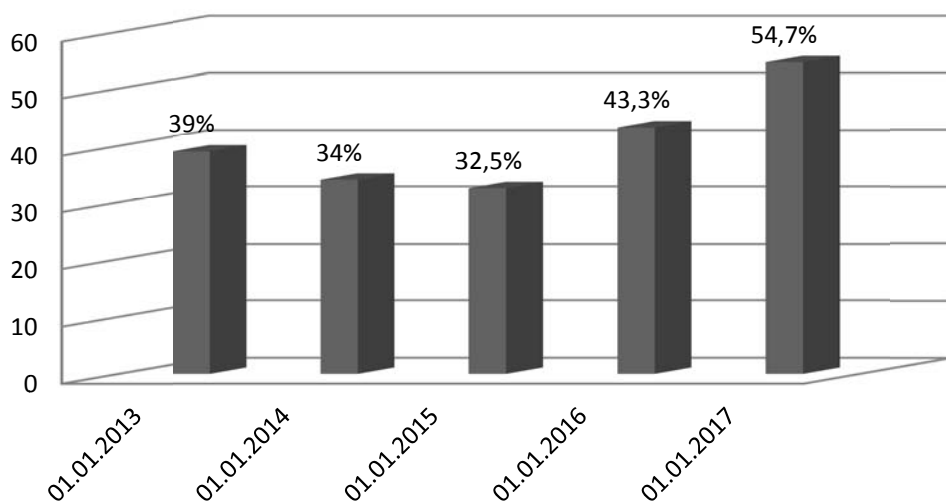

Рис. 2. Динаміка частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків України у 2013–2017 рр., %*

*Побудовано на основі [4].

Для працюючих банків, статутний капітал яких не відповідає цій вимозі, Національний банк розробив графік поступового приведення його розміру до відповідності із вимогами. Згідно із законодавством, статутний капітал банків мав бути не меншим, ніж 120 млн грн до 17 червня 2016 р. і поступово збільшений до рівня 500 млн грн до 11 липня 2024 р.

Постановою № 58 Національний банк переглянув графік збільшення розміру статутного капіталу банків в межах встановленого законодавством строку. Так, відтепер банки мають привести його до розміру, не меншого, ніж:

- 120 млн грн – до 17 червня 2016 р.;
- 300 млн грн – до 11 січня 2017 р.;
- 400 млн грн – до 11 січня 2018 р.;
- 450 млн грн – до 11 січня 2019 р.;
- 500 млн грн – до 11 липня 2024 р. [6].

Однак, вважаємо, що вимога щодо збільшення розміру статутного капіталу банків надто відтермінована в часі. Відповідно до того, пропонуємо скоротити строки щодо посилення вимог для працюючих бан-

ків щодо регулятивного капіталу, оскільки нині склалася така ситуація, коли Н1 (норматив мінімального розміру регулятивного капіталу, показник якого станом на 11 липня 2017 р. становив 200 млн грн) з урахуванням девальвації гривні впродовж 2010–2017 рр. становив трохи більше 6,5 млн євро, що на 3,5 млн євро менше, ніж в 2010 р. (10 млн євро). Таким чином, вважаємо за потрібне пришвидшити графік щодо зростання мінімального розміру регулятивного капіталу для банків до 500 млн грн у липні 2020 р. Таке збільшення капіталу дасть змогу розпочати відновлення кредитування економіки, що є одним із чинників прискорення економічного зростання країни.

Невирішеною проблемою залишається низький рівень якості послуг та їх висока вартість. Одним із головних показників, який характеризує ситуацію, що склалася, є базова облікова ставка, встановлена центральним банком країни. Чим вища відсоткова ставка, тим дорожче надаються кредити банкам і, відповідно, підприємствам і населенню [7].

Нині банківська система України є повністю відкритою для іноземного капіталу. Чинне законодавство є досить ліберальним щодо входження іноземного капіталу і дає змогу створювати банки з іноземним капіталом в Україні, а з моменту вступу держави до СОТ дозволено і функціонування філій іноземних банків. У табл. 1 проілюстровано позитивні чинники та ймовірні ризики залучення іноземного банківського капіталу в економіку України.

Проаналізувавши позитивні чинники та ймовірні ризики впливу іноземного капіталу на банківську систему України, можемо дійти висновку, що загалом присутність іноземного капіталу в економіці України сприяє більш динамічному розвитку всієї банківської системи й адаптації її до вимог ЄС.

Сучасний стан вітчизняної банківської системи є своєрідним відображенням наслідків негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Вони мають як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Зменшення впливу окремих чинників не сприятиме поліпшенню роботи системи. Тому проведення заходів та реформ повинно мати системний, а у випадку України – і подекуди радикальний характер.

Криза недовіри клієнтів щодо банківських установ відіграє вирішальну роль у забезпеченні безперебійного функціонування банківської системи. Тому в найближчій перспективі вирішення цієї проблеми є пріоритетним як для керівництва Національного банку України, так і для керівництва кожної банківської установи зокрема.

За останні три роки банківський сектор зазнав безпрецедентного за масштабами очищення (з січня 2014 р. по листопад 2017 р. з ринку виведено 87 банків) [8]. За три роки вкладникам банків-банкрутів було виплачено 81 млрд грн. Для здійснення виплат Фонд гарантування вкладів фізичних осіб України змушений здійснювати запозичення в уряду, що негативно впливає на розмір державного боргу. Перспектива повернення коштів, що перебували на рахунках підприємств у банках, практично відсутня, оскільки оціночна вартість активів таких банків у кілька разів менша за їхню балансову вартість. Внаслідок виведення банків з ринку значні збитки отримали юридичні особи та населення, у результаті чого суттєво погіршився фінансовий стан багатьох підприємств.

Таблиця 1

Наслідки залучення іноземного капіталу до банківської системи України*

№ п/п	Позитивні чинники	Ймовірні ризики
1.	Поява додаткових обсягів ресурсів, що сприятиме прискореному розвитку економіки	Можливість відпливу прибутків до материнських банків
2.	Розширення обсягів кредитування економіки як передумови необхідних структурних зрушень у національній економіці	Незацікавленість у фінансуванні конкурентоспроможної промисловості, необхідної українській економіці
3.	Прискорений розвиток фінансових ринків	Рішення щодо надання значних кредитів та інвестицій будуть приймати за межами держави
4.	Використання сучасних банківських технологій та досвіду банківського менеджменту	У разі фінансової нестабільності іноземний капітал може бути виведений із країни впродовж незначного проміжку часу
5.	Підвищення прозорості діяльності банків	Економічна криза в одній країні може спричинити ланцюгову реакцію банкрутств банків

*Побудовано авторами.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що загострення ситуації в банківській системі триває. Очевидні тенденції і факти свідчать, що специфікою функціонування банківського сектору України є слабо контрольовані фрагментарні процеси, низький рівень капіталізації, значна економічна та географічна концентрація, високий рівень ризиків, загрозливий вплив тіньової економіки, що й обумовлює гальмування його розвитку.

У зв'язку з цим, основними цілями розвитку вітчизняної банківської системи можна визначити:

- зміцнення банківської системи України, підвищення її стійкості до криз;
- зміцнення довіри до банків зокрема та до банківської системи загалом з боку вкладників та інвесторів (кредиторів);
- поглиблення інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір;
- активізація діяльності банків із залучення коштів та їх трансформації в кредит для суб'єктів реального сектору економіки;
- розширення спектра та збільшення обсягів продуктів і послуг на банківському та фінансових ринках тощо.

Отже, економічні, соціальні та політичні виклики у вітчизняній економіці мають започаткувати процес удосконалення функціонування банківського сектору економіки за рахунок створення безпечних, легітимних і транспарентних умов ведення банківської діяльності. Ці відносини мають будуватися на довірі та відповідальності в процесі отримання максимального результату з максимально допустимим рівнем ризику.

Список використаних джерел

1. *Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності* : монографія / О.В. Дзюблук,

М.Д. Алексеєнко, В.В. Корнєєв [та ін.] ; за ред. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль : Осадца Ю.В., 2017. – 298 с.

2. Гриценко Л.Л. Банківська система України: сучасний стан і напрямки розвитку / Л.Л. Гриценко, Є.Ю. Онопрієнко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 10 (112). – С. 111–116.

3. *Про Національний банк України* : закон України: прийнятий 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page>

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

5. Величко І. А. Участь іноземного капіталу в банківській системі України / І. А. Величко // *Банківська справа*. – 2016. – № 7. – С. 10–14.

6. *Постанова Правління Національного банку України*: прийнята 04.02.2016 р. № 58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbu1.bank.gov.ua/article/27072759?annId=27072760>.

7. *Відсоткові ставки провідних центральних банків* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates/>

8. Оленчик А. *Національна система гарантування вкладів фізичних осіб: виклики і пріоритети* : матеріали круглого столу ГО “Клуб банкірів” / А. Оленчик. – К., 2016.

References

1. Dzyublyuk, O.V. (Ed.), Alekseenko, V.V. Korneev M.D. (2017). *Teoria i praktyka hroshovoho obihu ta bankivskoi spravy v umovakh hlobalnoi finansovoi nestabilnosti* [Theory and practice of monetary circulation and banking in the conditions of global financial instability]. Ternopil: Osadtsa Yu.V [in Ukrainian].

2. Hrytsenko, L. L., Onoprienko, E. Yu. (2010). *Bankivska systema Ukrainy: suchasnyi stan i napriamky rozvytku* [The banking system of Ukraine: modern state and directions of development]. Aktu-

alni problemy ekonomiky – Current problems of the economy, 10 (112), 111–116 [in Ukrainian].

3. *Pro Natsionalnyi bank Ukrainy: zakon Ukrainy [About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine]*. (1999, May, 20). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page>

4. *Ofitsiynyi sayt Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]* Available at: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

5. Velichko, I.A. (2016). *Uchast inozemnoho kapitalu v bankivskiy systemi Ukrainy [Participation of foreign capital in the banking system of Ukraine]*. *Bankivska sprava – Banking*, 7, 10–14 [in Ukrainian].

6. *Pro zbilshennia kapitalu bankiv Ukrainy: postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [About increase of capital of banks of Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]*. (2016, February, 40). Available at: <http://nbu1.bank.gov.ua/article/27072759?annId=27072760>.

7. *Vidsotkovi stavky providnykh tsentralnykh bankiv [Interest rates of leading central banks]*. Available at: <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates/>

8. Olenchuk, A. (2016). *Natsionalna systema harantuvannia vkladiv fizychnykh osib: vyklyky i priorityty. Materialy kruhloho stolu HO “Klub bankiriv” na temu: “Natsionalna systema harantuvannia vkladiv: vyklyky i priorityty” [The National system for the guaranteeing of individual deposits: challenges and priorities. Materials of the round table of NGO “Club of bankers” on the theme: “The National deposit guarantee scheme: challenges and priorities”]*. (2016, December, 23). Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.02.2018.